

**Tarnikkut nappaateqartut ikiorneqarusunngitsut imaluunniit nappaatiminnik paasin-
ninngitsut tungaasigut tarnimikkut nappaateqartut, peqqinnissaqarfiup kommunillu
akornanni attaveqatigiinnerit naalackersuinikkut sukaterniarlugit qanoq ililluta pitsan-
ngorsaasinnaavugut?**

(Inatsisartunut ilaasortaq Agathe Fontain, Inuit Ataqtigiit)

Akissuteqaat

(Doris Jakobsen, Peqqissutsimut Naalackersuisoq)

Tarnikkut nappaateqartut ikiorneqarusunngitsut imaluunniit nappaatiminnik paasininngitsut taamaalillunilu pitsaanerpaamik ikiorneqanngitsoornissamut nalorninartorsiortut ikiorneqar- nissaanut tunngatillugu apeqquteqaat aallaavigalugu oqallinnissamik matumanga Inatsisartu- nut ilaasortaq siunnersuuteqarmat Naalackersuisut qutsavigaat.

Inuiaqatigiittut tarnikkut nappaatillit inuiaqatigiinnut nalinginnaasunut ilanngunnissaminnut ajornakusoortitsissut inissaqartissinnaasariaqarpavut. Tarnikkut nappaatillit isumaginninnik- kut siunnersorneqarnermut nakorsamillu ikiorneqarnissamut ajornanngitsumik atuinissaat, pitsaasumik ineqarnissaat eqqissisimanartumillu atugaqarnissaat, kiisalu ulluinnarni aqutsi- nerminnut aaqqissuussinerminnullu ikiorneqarnissaat, ulluinnaat atugaasa isumaqarluarnis- saat, suleqatigiilluta qularnaassavarput. Uani suliat akimorlugit akimuisumillu immikkoortut suleqatigiinniarnarat kiisalu tunngaviumik sulisunik ilinniartitsinissaq pisariaqartinneqar- poq.

Tarnikkut nappaatillit sakkortuumik napparsimasut 900-t missaannut missiliuunneqarpoq, tar- nikkut nappaatilinnik sullissinermut attuumassuteqartuunissaat. Taakkua tassaanerussapput isummakkut nappaatigalugu avissimasutut ilinerup (skizofreni) imaluunniit allatut piffissami killilimmi isummap sunnerneqarneratigut allannguuteqarnerup (psykose), nappaatigalugu sa- pigaaruttuusinerup (mani) imaluunniit isummakkut nanertisimanerup, atornerluinermut ajor- nartorsiutinut ataqtigiissillugu sakkortuumik inuttut ajoquteqarnerup katsorsarneqarneri. Tarnikkut nappaatillit ilai atornerluisuupput peqatigitillugulu, taakkua ilai eqqissisimasumik qanilaassuseqartumilu pitsaasumik ilinniagaqarnissamut pitsaasumillu inersimasutut inuunis- samut pitsaanerpaamik atugassiisumik peroriartorsimangillat.

Meeqqani utoqqarnilu napparsimanerup ilusaa allaasoq takussaagajuttarpoq. Ullumikkut meeqqat tarnikkut nappaatigineqarnerusut tassaapput avatangiisinut attaveqarsinnaannginneq (autisme) aamma ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) imaluunniit sianiginnin- niarnikkut akornuteqarneq, taamaattorli nappaat allatut piffissami killilimmi isummap sunner- neqarneratigut allannguuteqarneq (psykose) akuttuvoq. Taassuma saniatigut inuusunnerusu- tulli nappaatip allanngorarnera assigiissuteqartoq, aamma ukioqassutsimut atatillugu anniaa- teqarneq soorlu uisakajaarneq uternerlu utoqqaanerusuni takuneqarsinnaavoq.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut tassaavoq nappaatinut tunngasuni suliassaqar- fiit oqimaannerpaat ilaat, kræfti inooriaatsillu nassatarisaanik nappaatit assigalugit.

Peqatigitillugu suliassaqarfiuvoq angisuunik unammilligassaqarfiusoq, ungasinnerusoq isiga-

lugu angusassamillu toraagaqarluni suliniuteqarneq iluamillu ingerlasoq aamma suliat akimorlugit akimuisumillu immikkoortut suleqatigiinnissaat pisariaqariaqarpoq. Nappaammilli suussusersioriaatsimut tunngasut katsorsaanerlu peqqinnissaqarfimmut atapput, isumaginninnikkut tarnikkut nappaatinut suliniuteqarnernut aalajangersimasumik akisussaaffik kommuni- niippoq.

Tarnikkut nappaateqartut ilai immikkut tapersersorneqarnissamut pisariaqartitsippot, pissuti- galugu nakorsaatic atorunnaarsimagamik imaluunniit misissortinnissamut oqaloqatigiin- nissamullu takkutinngitsoorsimagamik. Amerlanngitsut isumaginninnikkut ikorfartuutunik, kommuninit neqeroortigineqartartunik, neqeroorfineqartanngillat tigusaqassanatuunniit.

Peqatigitillugu katsorsagassaqaqtarpoq, ajornartorsiuteqanngaartumik peroriartormik tu- nuliaqutaqartunik peqatigitillugulu soorlu assersuutigalugu ikiaroomartumik atuisunik. Taamaalluni ikioruminaannerulersarput, peqqinnissakkut katsorsaaneq aamma isumagin- ninnermi tarnikkut nappaatilinnik katsorsaaneq ilungersunarnerulersarpoq naammassiumi- naannerulerlunilu.

Immikkoortumi tassani pingaaruteqartumi suliniuteqarnerup pitsaanerulersinneqarnissaa assut kissaatigineqarpoq. Tarnip nappaatai pillugit nassuiaammut malitseqartitsineq tarnikkullu nappaatilinnik katsorsaanerlut pilersaarut piffissamut 2017-ip tungaanut atuuttusaaq 2012- imi suliarineqarpoq. Eqqartuussinikkut tarnikkut napparsimasut pineqaatissinneqarsimasunut tunngatillugu, tarnikkut nappaatitigut ajuuteqarnerit sakkukinnerusut katsorsarneritut tun- ngasut minnerunngitsumillu isumaginninnikkut tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerlut tun- ngasut salliutinneqarnissaannik pisariaqartitsineq tikkuarneqarpoq.

Peqqinnissaqarfik telepsykiatri atorlugu tarnikkut nappaatilinnik nakorsartitsinerimik iluatsi- tsilluarsimaqaaq 2015-inillu affaani kingullermi telepsykiatrikkut nakorsartitsinerit 100-t missai qaammammut naammassisarsimallugit. Telepsykiatri atorlugu tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup piorsaaviginera nangingeqassaaq, soorluttaaq tarnikkut nappaatilinnik katsor- saanerlut pilersaarummut siunnersuutigineqartut suliniutissat piviusunngortinniarlugit Naalakkersuisut sulinertik nangissavaat. Taamaattorli tarnikkut nappaatilinnik katsorsaane- lut tunngatillugu sulisussanik peqqinnissaqarfimmi, kommuninisulli, pissarsiniarneq ajorna- kusoorpoq, pisariaqartitsinerulerullu kingunerissavaa suliassatigut nammagassaqaqarneruler- neq.

Tassangaannartumik pisuni aamma ataavartumik napparsimasut katsorsarneqarnerannut ikorsierit tele atorlugu tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerit peqqinnissaqarfiup neqeroo- rutigai. Tamatuma saniatigut napparsimasut katsorsartittut imminnut allanulluunniit ulorianar- torsortitsisut tigungmiinnarnissaannut tarnikkut nappaatillit pillugit inatsit nutaaq pitsaane- rumik periarfissaqartitsilerpoq. Pissutigalugu napparsimasoq unitsinneqarsinnaavoq aamma napparsimasup immikkoortortaqaqarfik qimassimappagu napparsimasoq utertitsinneqarsinnaa- voq politiit ikiortigalugit. Tamatuma saniatigut napparsimasup angerlartinneqareerneratigut, napparsimasoq nakorsartilluni katsorsartinnermut takkuteqqullugu peqquneqarnissaa periar- fissaavoq.

Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit amerlasussaasa ikilisinneqarnissaat anguniagaajuassaaq, kisianni napparsimasup tamanna pisinnaatitaaffigaa Peqqinnissaqarfiullu napparsimasut pinngitsaaliinikkut unitsinneqarnissaat pisussaaffigaa, qanoq-issusiat ima ajortigippat, pinngitsaaliinikkut unitsinneqarnissaata pinngitsoortinnissaa illersorneqarsinnaanani. Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanermi pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit qaffarialaarsimaneranut pitsaassutsip pitsanngoriarsimaneranut er-siutaasoq paasivaa minnerunngitsumik tarnikkut nappaatillit pillugit inatsisip nutaap atuutilerera-tigut nalunaarsuinermi suleriaaseq pitsaanerulersinneqarpoq.

Ullumikkut illoqarfiit peqqissaavillit tamarmik isumaginninnermut suliatigut aamma piffiit ilaanni tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanermi napparsimarujussuartunut tunngasunik poli-tiinik suleqateqallattaapput. Siusinnerusukkut isumalluutit annikitsut isumaginnittoqarfimmik, peqqinnissaqarfimmik, pinerluuteqarsimasunik isumaginnittoqarfimmik politiinillu suliasa-qarfiit akimorlugit suleqateqarnissamik kissaateqaraluarneq ajornarnerutittarsimavaat.

Tarnikkut nappaateqartut innarluutillit pillugit inatsisartut peqqussutaanni assersuutigalugulu tapersersortit nalunaarsorneqarsimasut annertungaatsiarput. Suliniut taanna kivinniarlugu Peqqissaanermik Ilinniarfiup akisussaaffigisaani tapersersortittut ingammik kommunimi tar-nikkut napparsimasunut tapersersortinut sammitillugu ilinniarneq aallartinneqarpoq. Tamanna aamma siunissaq isigalugu tarnikkut napparsimasup, peqqinnissaqarfiup kommunillu akor-nanni attaveqarnermut pitsaanerulersitsissaaq.

Tamatuma saniatigut angajoqqaanut tarnikkut nappaatilinnut tunngatillugu meeqqanut taper-sersuineramik suliamik Naalakkersuisut aallartitsipput. Sulineq tamanna qularnaarinneqataas-saaq, meeqqat taakkua paasineqarnissaannut kiserliortutullu misigisimannginnissaannut, iki-lerneqarnissaat pinngitsoortinniarlugu.

Inuit tarnikkut nappaatillit atugaannut tunngatillugu angusaqarfiusumik oqallittoqarnissaanut qilanaarpunga.